Perustuslakivaliokunta

PeV@eduskunta.fi

Hallituksen esitys laiksi tartuntatautilain 16 ja 22 §:n muuttamisesta (HE 15/2021 vp)

Esityksen pääasiallinen sisältö

16 § Pakollinen terveystarkastus

Voimassa olevaa 16 §:ää ehdotetaan tarkennettavaksi siten, että aluehallintoviraston mahdollisuus tehdä yksittäiseen tai useaan henkilöön kohdistuva päätös pakollisesta terveystarkastuksesta ilmenisi nykyistä selkeämmin sekä säännöksestä että sitä koskevista säännöskohtaisista perusteluista.

Voimassa olevan lain 16 §:n sanamuoto vaikuttaisi mahdollistavan sekä ryhmä- että yksilökohtaiset päätökset siitä, että 14 tai 15 §:n mukaiseen terveystarkastukseen osallistuminen olisi pakollista. Yleisten päätösten tekemisen osalta 16 §:n tulkinta on kuitenkin ollut epäselvä muun muassa lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 13/2016 vp) esiintyvien säännöksen tulkintaa vaikeuttavien ristiriitaisuuksien vuoksi. Tämän takia pykälään ehdotetaan lisättäväksi lause, jonka mukaan pakollista terveystarkastusta koskeva päätös voisi kohdistua yksittäiseen henkilöön tai useampaan henkilöön samanaikaisesti. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 *momentti*, jonka mukaan virkasuhteinen kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri voisi tehdä yksittäistä henkilöä koskevan päätöksen pakolliseen terveystarkastukseen osallistumisesta. Nykyisin oikeus on vain aluehallintovirastolla.

Pykälään tehtävä lisäys mahdollistaisi sen, ettei kunnan tai sairaanhoitopiirin virkasuhteisen lääkärin tarvitsisi erikseen pyytää aluehallintovirastoa tekemään päätöstä pakollisesta terveystarkastuksesta. Lain 16 §:n tarkoittamaan pakolliseen terveystarkastukseen velvoittaminen voi tällaisessa tilanteessa olla kiireellistä, jolloin nopeampi ja tarkoituksenmukaisempi toimintatapa olisi se, että kunnan tai sairaanhoitopiirin virkasuhteinen lääkäri tekisi kyseisen päätöksen.

Ehdotettava 16 §:n muutos täsmentäisi aluehallintoviraston toimivaltaa ja muodostaisi virkasuhteiselle kunnan ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaavalle lääkärille uuden 16 §:n 2 momentin mukaisen toimivallan. Säännösehdotuksessa on kyse ainoastaan päätöstoimivallan täsmentämisestä, eikä esityksessä ehdoteta säädettäväksi uusia perustuslain kannalta merkityksellisiä rajoituksia tai velvollisuuksia.

Kunnille annettavista tehtävistä säädetään perustuslain 121 §:n mukaan lailla. Sääntely olisi näin ollen asianmukainen perustuslain 121 §:n 2 momentin näkökulmasta. Nyt ehdotetussa muutoksessa lisättäisiin lakiin säännös, jonka mukaan virkasuhteinen kunnan ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voisi tehdä yksittäistä henkilöä koskeva päätöksen pakollisesta terveystarkastuksesta. Perustuslakivaliokunta on vakiintuneesti korostanut, että uusista tehtävistä säädettäessä on myös huolehdittava kuntien tosiasiallisista edellytyksistä suoriutua laissa säädetyistä velvoitteistaan.

Vaikka kyseessä on kunnalle ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaavalle lääkärille säädetystä uudesta tehtävästä, ei säännöksen katsota merkittävästi lisäävän kuntien tai sairaanhoitopiirin kuntayhtymien hallinnollista taakkaa, vaan ehdotettu lisäys tukisi osaltaan kunnille ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymille tartuntatautilaissa jo säädettyjen tehtävien hoitamista. Voimassa olevan tartuntatautilain 9 §:n mukaan kunnan velvollisuutena on osana kansanterveystyötä järjestää alueellaan tartuntatautien vastustamistyö. Terveyskeskuksen tartuntataudeista vastaavan lääkärin on myös otettava selvää epäillyn tai todetun tartuntataudin laadusta ja sen levinneisyydestä sekä ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin taudin leviämisen estämiseksi. Tartuntatautien vastustamistyöhön kuuluu tartuntatautien ehkäisy, varhaistoteaminen ja seuranta, epidemian selvittämiseksi tai torjumiseksi tarvittavat toimenpiteet sekä tartuntatautiin sairastuneen tai sairastuneeksi epäillyn tutkimus, hoito ja lääkinnällinen kuntoutus sekä hoitoon liittyvien infektioiden torjunta. Tarpeellisiin toimiin ryhtyminen, tartuntatautien ehkäisy, varhaistoteaminen ja seuranta, sairastuneen tai sairastuneeksi epäillyn tutkimus ja hoito voivat joissakin tilanteissa edellyttää myös sitä, että henkilö velvoitettaisiin pakolliseen terveystarkastukseen.

Ehdotetun 16 §:n 1 momentin soveltamisalan täsmennys voisi käytännössä merkitä muutosta pykälän soveltamiseen, jonka voidaan arvioida lisäävän jonkin verran kuntien tehtäviä. Tämä ei kuitenkaan olisi uusi tehtävä kunnille, sillä voimassa olevan tartuntatautilain 15 §:n mukaan aluehallintovirasto voi määrätä järjestettäväksi toimialueensa jollakin paikkakunnalla tai tietyssä työpaikassa, laitoksessa, kulkuneuvossa tai vastaavassa paikassa oleskeleville terveystarkastuksen, jos tarkastus on yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi tarpeen. Ehdotettu täsmennys sääntelyyn tarkoittaisi käytännössä sitä, että 15 §:n mukaiseen terveystarkastukseen osallistuminen määrättäisiin pakolliseksi. Kyseessä ei olisi perustuslain 121 §:n tarkoittamalla tavalla kunnille säädettävästä uudesta tehtävästä.

22 § Altistuneen ja tartunnan saaneen velvollisuus

Voimassa olevaa 22 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että pykälään lisättäisiin uusi 1 momentti, jossa säädettäisiin yleisvaaralliseen tai valvottavaan tartuntatautiin sairastuneen, sairastuneeksi epäillyn sekä tällaiselle taudille altistuneen tai altistuneeksi epäillyn henkilön velvollisuudesta antaa asiaa selvittävälle terveydenhuollon ammattihenkilölle nimensä, syntymäaikansa tai henkilötunnuksensa, yhteystietonsa, kotikuntansa sekä mahdollinen muu oleskelupaikkansa sekä muut tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot.

Tartuntatautilaissa ei ole säännöstä, joka velvoittaisi yleisvaaralliselle tai valvottavalle tartuntataudille altistuneen tai tartuntatautiin sairastuneen henkilön luovuttamaan itseään koskevia tietoja terveydenhuollon henkilöstölle. Henkilötietojen suojan näkökulmasta olisi erikoista, että henkilötietojen kerääminen henkilöltä itseltään perustuisi ainoastaan henkilön suostumukseen, mutta henkilön kieltäytyessä tietojaan antamasta, olisi edellä mainituilla tahoilla kuitenkin velvollisuus luovuttaa tietoja tästä henkilöstä ja tartuntatautien vastustamistyöstä vastaavilla tahoilla oikeus näitä tietoja rekisteröidä ja käsitellä. Henkilötietoja tulisi ensisijaisesti pyytää ja kerätä henkilöltä itseltään ja sen vuoksi on tarpeen säätää henkilön velvollisuudesta luovuttaa näitä tietoja. Ehdotetun 22 §:n mukaiset tiedot rekisteröitäisiin tapauksesta riippuen joko potilasasiakirjoihin taikka niistä muodostettaisiin tartuntatautilain 39 §:ssä tarkoitettu tapauskohtainen rekisteri. Tietyissä tilanteissa tietoja ilmoitettaisiin myös tartuntatautilain 32 §:ssä tarkoitettuun tartuntatautirekisteriin.

Lisäksi pykälän ehdotetun 2 momentin asiasisältöä muutettaisiin siten, että tiedot tulisi antaa asiaa selvittävälle terveydenhuollon ammattihenkilölle. Voimassa olevan lain mukaan tiedot annetaan asiaa selvittävälle lääkärille. Tartuntatautien jäljitystyössä toimii muitakin kuin lääkäreitä ja tämä nopeuttaisi asian selvittämistä, tartunnan jäljitystä ja tartuntataudin leviämisen ehkäisemistä.

Tartuntataudin leviämisen ehkäisemiseksi on tarpeen, että terveydenhuollon ammattilaisilla on käytettävissä tietoja tartuntatautiin sairastuneesta, sairastuneeksi epäillystä sekä näille taudeille altistuneesta tai altistuneeksi epäillystä henkilöstä. Tämä nopeuttaa tartuntataudin jäljitystä sekä altistuneiden tavoittamista ja siten tartuntataudin leviämisen ehkäisyä.

Ehdotettu velvollisuus tietojen luovuttamiseen muodostaisi samalla asiaa selvittävälle terveydenhuollon ammattihenkilöille tiedonsaantioikeuden, joka koskisi tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa tarkoitettuja terveystietoja. Terveystietoja voidaan tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g alakohdan mukaan käsitellä, jos se on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla. Terveystietojen käsittelyä koskevan lainsäädännön tulee olla oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden ja siinä tulee keskeisin osin noudattaa oikeutta henkilötietojen suojaan.

Lakiesityksessä tarkoitettujen henkilötietojen käsittelylle on hyväksyttävä tarkoitusperä henkilötietojen suojaa koskevan perusoikeuden kannalta. Pykälässä tarkoitettujen terveystietojen käsittelyperuste olisi tartuntataudista ja vallitsevasta tartuntatautitilanteesta riippuen joko tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan g kohdassa tarkoitettu yleinen etu tai pandemiatilanteessa ja esimerkiksi nykyisessä covid-19-epidemiatilanteessa 9 artiklan 2 kohdan i alakohdan mukainen kansanterveyteen liittyvä yleinen etu.

Ehdotettu säännös henkilön velvollisuudesta luovuttaa itseään koskevia tietoja on välttämätöntä tartuntataudin leviämisen ehkäisyn ja muu väestön terveyden turvaamisen kannalta. Tietojen luovutusvelvollisuus on myös oikeassa suhteessa sääntelyn tavoitteisiin ja voimassa olevaan sääntelyyn nähden, koska terveysviranomaisilla on jo laissa säädetty oikeus saada henkilöä koskevia samoja tietoja muilta laissa säädetyiltä tahoilta.